

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2011, Volume: 6, Number: 3, Article Number: 1C0428

EDUCATION SCIENCES

Received: July 2010

Accepted: July 2011

Series : 1C

ISSN : 1308-7274

© 2010 www.newwsa.com

Necmettin Akdeniz

M. Osman Kurtkan Kapıcıoğlu

Selcuk University

osmankurtkan@gmail.com

Konya-Turkey

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN İLKÖĞRETİM 6. SINIF SOSYAL BİLGİLER
PROGRAMININ UYGULANMASINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ**

ÖZET

Bu araştırmayla öğretmenlerin altıncı sınıf Sosyal Bilgiler programının uygulanmasına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada genel tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla likert tipinde hazırlanan ve 60 maddeden oluşan, "Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Programının Uygulanmasına Yönelik Öğretmen Görüşleri" anketi Konya Merkez ilçelerinde yer alan 144 ilköğretim okulunda, 361 sosyal bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Araştırma sonunda elde edilen bulgulara göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin altıncı sınıf Sosyal Bilgiler Programına genelde olumlu baktıkları; ancak bazı sorunlar yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Programın daha etkili bir şekilde uygulanabilmesinin önündeki temel sorunlar arasında zaman problemi ile okulların mevcut koşullarının yetersizliği en çok vurgulananlar olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Eğitimi,
Sosyal Bilgiler Programı, Program Geliştirme,
Program Değerlendirme, İlköğretim Programları

**THEACHERS OPINIONS REGARDING TO IMPLEMENTATIONS OF PRIMARY SCHOOL
6.GRADE SOCIAL SCIENCES LESSON**

ABSTRACT

The objective of this research is to determine the teachers' opinions regarding the implementation of the Social Sciences programme. In this research, survey search model has been used. A likert type questionnaire titled "teachers' opinions regarding the implementation of the Social Sciences programme" has 60 item to determine the problems and has been performed in 144 primary schools in the city of central Konya with 361 Social Sciences teachers. At the end of the research, according to the findings, it is concluded that the Social Sciences teachers are optimistic about the New Social Sciences Program although they encountered some problems when implementing it. There is some basic problems about new programs; insufficient environment and timing problem were pointed out as the most imported shortcomings of the program.

Keywords: Social Science Education, Social Science Program, Curriculum Development, Curriculum Evaluation, Primary School Programs

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında tüm eğitim faaliyetleri önceden hazırlanan bir program çerçevesinde yürütülür. Okulda öğrenciye hangi davranışların nasıl kazandırılacağı eğitim programlarında yer alır. Bu nedenle eğitimin niteliği büyük ölçüde uygulanan eğitim programına bağlıdır (Erden, 1998a: 2).

Eğitim programı, bir yandan ülkenin eğitim politikası ve teorisiyle diğer yandan uygulama alanıyla yakından ilişkili olup, uygulama ile milli eğitim politikasını bütünleştiren bir köprü niteliğindedir (Varış, 1997: 51). Eğitim süreci yoluyla arzulan sonuçların elde edilebilmesi için bu köprünün sağlam temellere dayalı olması gereklidir. Bunun için ise öncelikle hazırlanan programların toplumdaki veya toplumsal yapıdan kopuk olmaması gereklidir. Çünkü yetiştireceği bireyler toplumun birer üyesi olacak ve toplumun ihtiyaçlarına cevap vereceklerdir. Bu nedenle, programlar geliştirilirken birey ve toplumun ihtiyaçlarının analizinin iyi yapılması gerekmektedir (Demirel, 1999). Programın başarısı için nitelikli bir analiz yapılması gereklidir; ancak yeterli değildir. Çünkü bir program analiz sonuçlarına dayalı olarak ne kadar iyi hazırlanmış olursa olsun, programın başarısı uygulamanın da etkili olmasına bağlıdır.

Scheerens (1989, 4)'in etkili okul konulu araştırmasında, okullarda uygulanan programlar biyolojik bir sisteme benzetilmiş ve sistemde yer alan her bir unsurun birbiriyle etkileşim içerisinde olduğu vurgulanmıştır. Araştırmada öğrencilerde istenilen davranış değişikliğini sağlamaya yönelik olarak hazırlanan programların felsefe ve amaçlarının açıkça belirlenmesi, buna göre içeriğin, eğitim durumlarının ve sınav durumlarının oluşturulması yanında, hazırlanan program tasarısının uygulanması sırasında ortaya çıkan problemlerin sürekli belirlenerek, programların geliştirilmesi, etkili okulların özellikleri arasında sayılmıştır. Eğitim programının bu boyutlarıyla ilgili birçok çalışmanın varlığı bilinmektedir. Taba (1962), Saylor, Alexander ve Lewis (1981), Kısakürek (1983), Kelly (1989), Urevbu (1991), Doll (1992), Küçükahmet (1993), Tyler (1993), Hesapçıoğlu (1994), Varış (1996), Ertürk (1998), Erden (1998b), Erişen (1998), Demirel (1999a), Sönmez (1999) ve Şişman (2000), tarafından yürütülen çalışmalar bunlardan bir kısmını oluşturmaktadır. Bu çalışmaların hepsinde hazırlanan programların uygulama esnasında ortaya çıkan aksaklık ve eksiklikleri giderildikçe ve toplumdaki ve bilim alanlarındaki değişimlere göre yeniden düzenlendikçe, diğer bir deyişle, programlar sürekli geliştirildikçe eğitimin niteliğinin artmasının beklendiği ifade edilmektedir.

Eğitim sistemimizin nitelik ve nicelik yönünden yetersiz olduğu, toplumsal ve bireysel gereksinimleri gereği gibi karşılamaktan uzak kaldığı, sistemin köklü bir reform ihtiyacı içinde olduğu gibi gerekçelerden hareketle Türkiye'de eğitimde nitelik ve verimliliği yükseltmek amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim Terbiye Kurulu (TTK) tarafından yeni ilköğretim programları 2004-2005 Öğretim yılından itibaren aşamalı olarak ilköğretim okullarında uygulamaya konulmuştur. Yeni programlar, yapılandırıcılık, tematiklik, öğrenci merkezlilik ve aktiflik ilkesine dayanmaktadır. Programların etkinliklerde uygulanmasını öngördüğü başlıca çağdaş öğrenme yaklaşımları ise, çoklu zeka kuramı ve bireysel farklılıklara duyarlı öğretimdir.

Eğitim kurumları, yeni yetişen kuşakları iyi vatandaş olarak yetiştirme işlevini, bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürünü, tarihini, coğrafyasını ve kurumlarını tanımasını sağlayarak yerine getirir. Okullar bunu eğitim programlarına aldıkları birçok derslerle gerçekleştirirler. Türkiye de öğrencilere tüm bu bilgi ve becerilerin

önemli bir kısmı ilköğretimde Sosyal Bilgiler programları yoluyla kazandırılmaya çalışılmaktadır. Sosyal Bilgiler Programının ana amacı, Milli Eğitimin Genel Amaçları çerçevesinde bireyin kendisini, yaşadığı toplumu ve dünyayı kendi istek ve becerileriyle anlamasına ve katkıda bulunmasına fırsat ve ortam sağlamak olarak kısaca özetlenebilir.

Başaran (2006: 62-63)'a göre, çağımızda bilgiyi üretebilen ve kullanabilen toplumların ve ülkelerin üstünlüğü açık bir şekilde ortadadır. İşte bu nedenle Türkiye'de bugün, öğretim programlarının öğrencilerin bilgiye ulaşma yollarını öğrenmelerine, sorun çözme ve karar verme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olacak şekilde yeniden düzenlenmesine duyulan ihtiyaç sıkça dile getirilmektedir. Bu amaçla hazırlanmış olan yeni Sosyal Bilgiler ders programı, çağımızda yaşanan bütün bu gelişmelerin yanı sıra, mevcut programların değerlendirmelerine ilişkin sonuçları ve ihtiyaç analizlerini de dikkate alarak hazırlanmıştır. Günümüzün sürekli değişen koşullarıyla birlikte toplum hayatında ortaya çıkan yeni yeni ihtiyaçlara cevap verebilmek amacıyla ders programlarında da yeni ve farklı yaklaşımlar benimsenmeye başlanmıştır. Bu yönüyle yeni sosyal bilgiler programı da artık, tümüyle davranışçı olan yaklaşımlar yerine; bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, onun yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda gelişim göstermektedir. Bu yaklaşımla sosyal bilgiler programı, öğrenci merkezli dolayısıyla etkinlik merkezli, bilgi ve becerileri dengeleyen, öğrencilerin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayışı hayata geçirmeyi amaçlamaktadır. Bu yeni anlayış doğrultusunda sosyal bilgiler programı; her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul etmek, öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık göstermek, bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutmak, öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirmek, millî kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem vermek, öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemsemek, her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate almak, periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerini akışı içerisinde değerlendirmek amaçlarıyla tasarlanmıştır.

Tasarımdaki temel felsefe ve çağdaş öğrenme yaklaşımları açısından oldukça önemli olan yeni programların uygulamada başarılı olup olmadığının belirlenmesine ilişkin araştırmaların yapılması, program geliştirme çalışmaları açısından önem arz etmektedir. Erden (1998a: 9)'a göre eğitim programı tasarısı, uygulamaya esas olan bir kitap ya da kılavuz kaynaktır. Program tasarısı ilkelerine uygun olarak hazırlanan programlar uygulamada işlerlik kazanır. Program geliştirme ve değerlendirme faaliyetlerinin odak noktası tasarı olmakla birlikte, uygulama göz önünde bulundurulmaksızın gerçekçi bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Bu nedenle, uygulamaya konulan yeni programların uygulamada başarılı olup olmadığının belirlenmesine gereksinim vardır.

Uygulamaya konulan tüm yeni programlar gibi, hazırlanan yeni Sosyal Bilgiler programının uygulanması sırasında da, çeşitli nedenlerle tasarının olduğu gibi uygulanması mümkün olmayabilir ya da tasarının hazırlanması sırasında göz önüne bulundurulmayan bazı faktörler tasarının öngörüldüğü şekilde uygulanmasını engelleyebilir. Bu nedenlerle programın etkililiği hakkında yargıda bulunabilmek için programın uygulanması sürecine ilişkin bilgi toplamak gerekir (Erden,

1998a: 9). Bu gerekçelerle araştırmada; "6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders programının uygulanmasına ilişkin öğretmen görüşleri belirlenerek, program geliştirme çabalarına katkı getirilmesi beklenmektedir.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Günümüz dünyasında bireysel, toplumsal, ekonomik vb. gibi alanlarda yaşanan hızlı değişim ve gelişimler eğitim sistemleri ve doğal olarak öğretim ve ders programları da önemli ölçüde etkilenmiştir. Toplumsal değişim ve dönüşümde, eğitimde program geliştirme çalışmalarının stratejik bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Nitekim geliştirilen programların çağın gereksinimlerini karşılayıcı nitelikte olması, ön uygulamalarının yapılarak hatalardan arındırılması, güvenilir ve geçerli hale getirilmesi oldukça önemlidir. Bu değişim ve gelişmeler sosyal bilgiler ders programlarında da değişiklikler yapmayı zorunlu kılmıştır. Çünkü toplumsal değişimlere ayak uydurabilecek bireylerin yetiştirilebilmesi ancak çağın şartlarına uygun bilimsel bilgiler ışığında hazırlanmış programlar sayesinde gerçekleştirilebilir. Bu nedenlerle altıncı sınıf Sosyal Bilgiler programının uygulamadaki etkililiğinin bilimsel araştırmalarla belirlenmesinin hem Sosyal Bilgiler ders programlarını geliştirme çalışmalarına, hem de bu alanda araştırma yapmak isteyen araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. AMAÇ (AIM)

Araştırmanın amacı, 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının uygulanmasına ilişkin öğretmen görüşlerini belirleyerek, uygulamada ortaya çıkan sorunları saptamaktır. Bu amaca dayalı olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının uygulanmasına yönelik olarak:

- Programın kazanımları,
- İçerik ve eğitim durumları,
- Ölçme ve değerlendirme boyutlarına yönelik görüşleri nelerdir?

4. YÖNTEM (METHOD)

4.1. Araştırma Modeli (Research Model)

Araştırma, tarama (survey) modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, onu uygun bir biçimde "gözleyip" belirleyebilmektir (Karasar, 2002: 77).

4.2. Çalışma Grubu (Study Group)

Çalışma grubunu, 2007-2008 Eğitim öğretim yılında Konya ili sınırları içerisinde yer alan merkez ve merkez dışında yer alan ilçelerde yer alan ilköğretim okulları ile bu okullarda görev yapan 6. sınıf Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Merkez ilçelerde yer alan ilköğretim okullarının tamamı kapsama alınırken, merkez dışı ilçelerden araştırmacının imkanları dahilinde uygulama yapılabilecek iki ilçe random yolu ile seçilmiştir. Araştırma kapsamındaki ilçelerde görev yapan öğretmenlerden istekli olanların katılımı sağlanmıştır. Çalışma grubunda yer alan 422 öğretmenin yaklaşık %85'i araştırmaya istekli olarak katılım göstermiştir.

Araştırmaya katılan okul ve öğretmen sayısının ilçelere göre dağılımı Tablo 1' de yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırmaya katılan okul ve öğretmen sayısı
(Table 1. School and teachers number in the research)

İli	İlçeler	Araştırmaya Katılan Okul Sayısı	Çalışma Evreninde Yer Alan Öğretmen Sayısı	Araştırmaya Katılan Öğretmen Sayısı
Konya	Selçuklu	47	133	124
	Meram	53	129	118
	Karatay	28	111	98
	Bozkır	4	28	8
	Cihanbeyli	12	21	13
Toplam		144	422	361

4.3. Veri Toplama Araçları (Data Collection Tools)

2006 yılında uygulamaya konulan İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının uygulanmasında karşılaşılan sorunların öğretmen görüşleri ile belirlenmesini amaçlayan bu araştırmada veriler araştırmacı tarafından geliştirilen anket formuyla toplanmıştır. Veri toplama aracının geliştirilmesi birkaç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada konu ile ilgili olduğu düşünülen dokümanlar incelenmiştir. Daha sonra Konya ili merkez ilköğretim okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin altıncı sınıf Sosyal Bilgiler programından beklentileri ve programının uygulanmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri alınmıştır. Bu sorunlar doğrultusunda Sosyal Bilgiler Programının uygulanmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan madde havuzundan seçilen sorular uzmanlar tarafından incelenmiştir. Ön deneme için hazır hale gelen anket Konya İl merkezinde görev yapan 32 Sosyal Bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Öğretmenlerden elde edilen veriler bilgisayar ortamında analiz edilmiştir. Anketin faktör geçerliliği için faktör analizi yapılmıştır. Faktör yük değerleri 0.30' dan küçük olan maddelerden uzman kanısı doğrultusunda uygun görülmeyenler elenmiştir. Sonuç olarak ilgili literatür, uzman kanısı ve öğretmen görüşlerinden yararlanılarak 60 maddeden oluşan 5'li likert tipi bir anket geliştirilmiştir. Ankette 5 görüşlerin olumlu ucunu, 1 ise olumsuz ucunu oluşturmuştur. Anket, Sosyal Bilgiler Programının (1) kazanımlar-13 madde, (2) içerik ve eğitim durumları-37 madde ve (3) ölçme ve değerlendirme-10 madde, olmak üzere üç alt boyutuna yönelik toplam 60 maddeden oluşmuştur. Anket temelde Sosyal Bilgiler programının değerlendirilmesi amacıyla yönelik olarak kullanıldığında, 60 soru tek faktör olarak değerlendirildiğinde toplam varyansı açıklama oranı .49' dur. Dört alt boyut açısından incelendiğinde ise; birinci boyutun varyansı açıklama oranı .43, ikinci boyutun .55, üçüncü boyutun .48 ve dördüncü boyutun .50'dir. Üç faktörden oluşan anketin üç faktör birlikte toplam varyansı açıklama oranı .71'dir. Anketin birinci boyutunun Cronbach Alpha güvenilirlik kat sayısı .92, ikinci boyutunun .98 ve üçüncü boyutunun .87'dir. Üç faktörden oluşan anketin genel Cronbach Alpha güvenilirlik kat sayısı ise .97' dir. Buna göre geliştirilen anketin geçerli ve güvenilir olduğu söylenebilir.

4.4. Verilerin Toplanması ve Analizi (Data Collection and Analysis)

Araştırma için geliştirilen veri toplama aracı ilköğretim okullarına posta, mail ve uygulayıcıların okul ziyaretleri ile ulaştırılmıştır. 144 ilköğretim okulunda görev yapan 361 öğretmene ulaştırılmıştır. Öğretmenlerden elde edilen veriler bilgisayar ortamında çözümlenmiştir. Verilerin çözümlenmesinde öğretmen görüşlerine ilişkin

aritmetik ortalama ve standart sapmalardan faydalanılmıştır. . Ölçekde yer alan aralıkların eşit olduğu (4/5) varsayımından hareket edilerek aritmetik ortalamaların yorumlanmasında ortalamaların yer aldığı seçeneklere ait sınırlar aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

Seçenek	Değer	Sınırı
Tamamen	5	4.20-5.00
Oldukça	4	3.40-4.19
Kısmen	3	2.60-3.39
Çok Az	2	1.80-2.59
Hiç	1	1.00-1.79

5. BULGULAR VE YORUMLAR (FINDINGS AND DISCUSSION)

Bu bölümde araştırma bulguları ve bulgulara dayalı olarak yapılan yorumlar yer almaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular ve yorumlar, araştırmanın amaçları doğrultusunda aşağıda verilmiştir.

5.1. Sosyal Bilgiler Yeni Ders Programının Kazanımlar Boyutuna İlişkin Bulgular (The Findings about Gains of New Lesson Program)

Öğretmenlerin 6. Sınıf sosyal bilgiler ders programının kazanımları ile ilgili görüşleri Tablo 2’de görülmektedir. Tablodaki verilere göre kazanımlar boyutunda yer alan maddelerin tamamının genel aritmetik ortalama puanı $\bar{X}=3,21$ ’dir. Bu durum öğretmenlerin sosyal bilgiler programının kazanımlarının sahip olması gereken bazı özellikleri “kısmen” kategorisinde değerlendirdiklerini göstermektedir. Bu değerlendirme kazanımlar konusunda öğretmenlerin kısmi sonunlar yaşadığının da bir göstergesidir. Tablo 2’de yer alan maddeler tek tek incelendiğinde, 1,8 ve 9. maddelerin “oldukça” kategorisinde yer aldığı, öğretmenlerin kazanımların bu özelliklerini iyi olarak değerlendirdikleri söylenebilir. Özellikle “kazanımlar birbirleriyle tutarlıdır” ($\bar{X}=3,63$) ifadesi öğretmenler tarafından diğer bütün maddelere göre daha yeterli bulunmuştur. Tabloda yer alan diğer maddeler ise “kısmen” kategorisinde yer almışlardır. En düşük aritmetik ortalamasının “kazanımlar mevcut koşullarda gerçekleştirilebilir” maddesine ait olduğu görülmektedir ($\bar{X}=2,75$). Buna göre öğretmenlerin en çok programın öğretimi için gerekli imkanlar ve koşullar konusunda sorunlar yaşadıkları söylenebilir. Bu soruna ilaveten kazanımların öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyine uygun olmaması ve kazanımların öğrencilerin fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını yeterince karşılamaması ilk üç sorun arasında sıralanabilir.

Konuya ilişkin olarak Aykaç ve Başar’ ın (2005), Sosyal Bilgiler programı konusunda yapmış oldukları araştırmada ise öğretmenlerin büyük çoğunluğu tarafından kazanımların iyi belirlendiği ve programın amaçlarını gerçekleştirebilecek nitelikte olduğunu değerlendirilmiştir. Öğretmenler kazanımların tutarlı olduğunu, içerik ve bilimsellik yönünden yeterli olduklarını ancak bu kazanımları gerçekleştirmek için yeterli ortam ve fiziki imkân olmadığını düşünmektedirler. Diğer taraftan Yaşar (2005) tarafından yapılan araştırmada, programın öğrenciler için gerekli bilgi, beceri ve tutumları açık bir biçimde ortaya koyduğu söylenmektedir. Dolayısıyla bu sonuçlar kazanımlara ilişkin ulaşılan araştırma sonucunu çoğunlukla destekler niteliktedir.

Bir dersin kazanımları o dersi alan öğrencilerin kazanımları istenilen davranışları gösteren ifadelerdir. Dolayısı ile kazanımlar eğitim faaliyetleri ile neye ulaşılacak istendiğini yansıtmaktadır. Bir

programın başarı ile tamamlanabilmesinde temel yol gösterici kazanımlardır. Program geliştirme sürecinde kazanımlar etkili olarak belirlendikten sonra, bu kazanımların gerçekleştirilmesi için ne öğretelim?, nasıl öğretelim? ve kazanımlar ne ölçüde gerçekleştirilmiştir? sorularına cevap aranmaktadır. Bu nedenle kazanımlarda ortaya çıkabilecek problemler programın bütün boyutlarında ciddi problemlerin yaşanmasına yol açabilmektedir.

Tablo 2. Sosyal bilgiler yeni ders programının kazanımlar boyutuna ilişkin görüşler

(Table 2. The findings about the gains dimension of social sciences new lesson program)

Sn	Kazanımlar	N	$\bar{X}$	SS
1	Programda öğrenciye kazandırılması ön görülen kazanımlar, programın genel amaçlarıyla tutarlıdır.	361	3,59	1,02
2	Kazanımlar, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygundur.	361	3,32	,97
3	Kazanımlar, öğrencilerin bilişsel gelişim özelliklerine uygundur.	361	3,32	1,01
4	Kazanımlar, öğrencilerin duyuşsal gelişim özelliklerine uygundur.	361	3,29	1,05
5	Kazanımlar, öğrencilerin psiko-motor gelişim özelliklerine uygundur.	361	3,32	,99
6	Kazanımlar, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerine uygundur.	361	2,85	1,21
7	Kazanımlar öğrenciye bilgiye ulaşma becerileri kazandırmaktadır.	361	3,21	1,16
8	Kazanım, ifadeleri açık ve anlaşılırdır.	361	3,43	1,25
9	Kazanımlar, birbirleriyle tutarlıdır.	361	3,63	1,14
10	Kazanımlar, mevcut koşullarda gerçekleştirilebilir.	361	2,75	1,14
11	Kazanımlar, öğrencilerde istendik davranışları geliştirmeye yöneliktir.	361	3,02	1,07
12	Kazanımlar, öğrencilerin fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılar.	361	2,86	1,05
13	Programda kazanımlar açısından öğrencilere fırsat eşitliği sağlanır.	361	3,15	1,08
	TOPLAM ORTALAMA	361	3,21	1,08

Kazanımların belirlenmesi sürecinde cevap verilmesi gereken önemli sorular bulunmatadır. Kazanımların belirlenmesi aşamasında, mevcut imkanlarla gerçekleştirilip, gerçekleştirilemeyeceği, açık ve anlaşılır olup olmadığı, birbirleriyle çelişip çelişmediği, öğrenci ihtiyaç ve yaşantılarına uygun olup olmadığı gibi konularda pek çok sorgulama yapılmalıdır (Erişen, 1998; Demirel (1999a; Sönmez, 1999; Yılmaz ve Sünbül, 2004). Oysa ki bu araştırmada ortaya çıkan bulgular, kazanımların mevcut koşullarda gerçekleştirilebilmesi, öğrenci düzeyi ve ihtiyaçlarına uygun olması konusunda sorunlar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sorunların giderilmemesi sosyal bilgiler gibi, yeni yetişen kuşakları iyi vatandaş olarak yetiştirme, bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürünü, tarihini, coğrafyasını ve kurumlarını tanımasını sağlama gibi önemli görevleri üstlenen bir ders programının bu işlevini yeterince yerine getirememesine yol açabilecektir.

5.2. İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının İçerik ve Eğitim Durumları Boyutlarına İlişkin Bulgular (The Findings about the New Lesson Programs' Content and Educational Conditions)

Öğretmenlerin sosyal bilgiler yeni ders programının içerik ve eğitim durumları ile ilgili görüşlerini yansıtan genel aritmetik ortalama puanı $\bar{X}=3,22$ 'dir. Yani öğretmenler sosyal bilgiler programının içerik ve eğitim durumları boyutlarının yeterliliğine, diğer bir ifadeyle programın bu boyutlarında herhangi bir sorun olup olmadığının göstergeleri olan 37 maddeye "kısmen" kategorisinde katılmışlardır. Bu durum yeni sosyal bilgiler programının bu boyutlarında da kısmi problemler olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Sosyal bilgiler yeni ders programının içerik ve eğitim durumları ile ilgili öğretmen görüşlerinin aritmetik ortalamalarına her bir madde açısından bakıldığında, 1,2,3,8,13,14,15,16,22,30,31,32 ve 36. maddeler olmak üzere toplam 13 maddenin "oldukça" kategorisinde yer aldıkları görülmektedir. Yani öğretmenler programın içerik ve eğitim durumlarına ilişkin bu maddelerde yer alan özelliklerini iyi olarak değerlendirmişler ve bu konularda önemli bir sorun görmemişlerdir. Kapsam ve içeriğin programın genel amaçları ile tutarlı olması ($\bar{X}=3,68$), öğretim etkinliklerinde öğrenci merkezli stratejilere yer verilmesi ($\bar{X}=3,68$) programın bu boyutlarının en olumlu yönleri olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 3'de en düşük ortalamaların ise 19, 34 ve 35. maddelere ait olduğu görülmektedir. Bu maddeler "çok az" kategorisinde yer almışlardır. Diğer bir deyişle programın içerik ve eğitim durumları boyutlarında en ciddi sorunlar bunlardır. Yani "yeni programda özel öğrenime ihtiyacı olan öğrencilerin öğretiminin dikkate alınması ($\bar{X}=2,51$)", "yeni programda öğretime ayrılan zamanın yeterli olması ($\bar{X}=2,32$)" ve "fiziksel imkânlar ve koşulların yeni programın öğretimi için uygun olması ($\bar{X}=2,47$)" konularında ciddi sorunlar bulunmaktadır. Tabloda oldukça ve çok az kategorilerinde ifade edilen bu maddelerin dışındaki maddeler ise "kısmen" kategorisinde değerlendirilmiştir. Yani toplam 21 madde bu kategoridedir. Bu durumun da programın başarısı açısından ciddi sorunlar oluşturmasa da, içerik ve eğitim durumlarında göz ardı edilemeyecek sorunların olduğunu ortaya koymaktadır.

Aykaç ve Başar (2005), yapmış oldukları araştırmada yeni programın kapsamının azaltıldığını, konuların hayatla iç içe olarak hazırlandığını için öğrenciyi ezberden kurtardığını ve yaparak yaşayarak öğrenmeye olanak sağladığını saptamışlardır. Bu sonuç, ortaya çıkan araştırma sonucu ile örtüşmektedir. Yine içerik boyutunda da programın bilimselliği, kalitesi ile ilgili çok fazla sorun görmemektedirler. Problemleri daha çok programın ön gördüğü fiziksel alt yapının olmamasında görmektedirler.

İçerik ve eğitim durumları öğrencilere programda öngörülen kazanımların hangi konularla ve nasıl kazandırılacağını gösteren program boyutlarıdır. Planlı ve kontrollü bir öğretim sürecinde öğrencilere hangi yaşantıların nasıl kazandırılacağını belirlemesi ve bunun için uygun şartların sağlanması eğitimin en can alıcı işlemlerinden biri olarak görülmektedir (Sönmez, 1999; Yılmaz ve Sünbül, 2004).

Tablo 3. Sosyal bilgiler yeni ders programının içerik ve eğitim durumları boyutuna ilişkin görüşler
(Table 3. The findings about the content and educational conditions dimension of social sciences new lesson program)

Sn	İçerik ve Eğitim Durumları	N	$\bar{X}$	SS
1	Kapsam ve içerik programın genel amaçlarıyla tutarlıdır.	361	3,68	,94
2	Kapsam ve içerik, konu alanındaki temel bilgileri (kavramları, ilkeleri, yöntemleri, uygulamaları, vb. gibi) içermektedir.	361	3,47	1,05
3	Kapsam ve içerik, çağdaş bilimsel bilgilere uygundur.	361	3,56	1,07
4	Kapsam ve içerikte yer alan konuların sırası öğrenme ilkelerine uygundur.	361	3,18	1,14
5	Kapsam ve içerik öğrenci seviyesine uygundur.	361	3,35	1,05
6	Kapsam ve içerik diğer derslerin kapsamı ile tutarlıdır.	361	3,39	1,09
7	Kapsam ve içerikteki bilgiler kalıcı ve dayanıklıdır.	361	3,12	1,09
8	Kapsam ve içerik anlamlıdır.	361	3,41	1,00
9	Kapsam ve içerik öğrencilerin bireysel, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir.	361	3,25	1,01
10	Yeni programda kapsam ve içerik genel sınavlarda başarıyı arttırıcı niteliktedir.	361	2,9	1,05
11	Programda ön görülen etkinlikler, öğrencileri derse motive eder.	361	3,24	1,08
12	Öğrenciler, programda ön görülen becerileri (eleştirel ve yaratıcı düşünmek, iletişim ve empati, araştırma, vb. gibi) kazanırlar.	361	3,29	1,14
13	Öğrenciler, derste öğrenme-öğretme sürecine aktif katılırlar.	361	3,58	1,13
14	Etkinliklerde çoklu zeka kuramına yer verilmiştir.	361	3,48	1,16
15	Etkinliklerde öğrenci merkezli öğrenme stratejilerine (araştırma, tartışma, drama, v.b. gibi) yer verilmiştir.	361	3,68	1,15
16	Program öğrencilere sürekli öğrenme bilincini kazandırır.	361	3,47	,97
17	Yeni program öğrencilerin bireysel, sosyal, kültürel yapılarına uygun ve farklılıklara duyarlıdır.	361	3,16	1,01
18	Yeni program öğrenci başarısını arttırmıştır.	361	2,80	1,11
19	Yeni programdan özel öğrenime ihtiyacı olan öğrencilerin öğretimi dikkate alınmıştır.	361	2,51	1,20
20	Yeni program uygulamada yeterli düzeyde yöneltme yapmaktadır.	361	3,11	1,11
21	Yeni programın uygulamasında öğretmenler yeterli düzeyde rehberlik yapabilmektedir.	361	3,29	1,13
22	Yeni programın uygulamasında sınıf içi etkili bir iletişim kurulabilmektedir.	361	3,44	1,12
23	Programın ön gördüğü etkinlikler uygulayabiliyorum.	361	3,02	1,17
24	Yeni program uygulanırken diğer öğretmenler ve yöneticiler ile daha iyi iş birliği yapılabilmektedir.	361	3,16	1,07
25	Yeni program uygulanırken aile ve sosyal çevre ile daha iyi iletişim kurulabilmektedir.	361	3,13	1,06
26	Programın öğrenme alanları (birey ve kimlik, kültür ve miras, vb. gibi) üzerine yapılandırılması öğrenmede etkilidir (uygundur).	361	3,34	1,13

Tablo 3'ün devamı				
27	Program, kazanımlar açısından öğrencilere fırsat eşitliği sağlar.	361	3,15	1,08
28	Üniteler yıllık planda belirtilen zamanlarda tamamlanabiliyor.	361	2,61	1,38
29	Kapsam öğrencilerin ilgilerini çekecek niteliktedir.	361	3,32	1,14
30	Kapsam, öğrencilerin anlayabileceği, açık ve anlaşılır bir dille yazılmıştır.	361	3,43	1,16
31	Öğrenciler derste öğretme - öğretme sürecine aktif katılırlar.	361	3,64	1,02
32	Yeni programda, farklı öğrenme stillerine uygun, öğretme ve öğrenme strateji ve yöntemlerine yer verilmiştir.	361	3,47	1,07
33	Yeni programdan hedefler etkili olarak öğrencilere kazandırılabilir.	361	3,12	1,10
34	Yeni programda öğretime ayrılan zaman yeterlidir.	361	2,32	1,37
35	Fiziksel imkânlar ve koşullar yeni programın öğretimi için uygundur.	361	2,47	1,31
36	Kılavuz kitaplardan eğitim öğretimde etkin şekilde yararlanabiliyorum.	361	3,55	1,26
37	Öğrenciler ders kitapları ve çalışma kitaplarından etkin şekilde yararlanabiliyor.	361	3,19	1,15
TOPLAM ORTALAMA		361	3,22	1,11

Nitelikli bir öğretim hizmetinin gerçekleştirilebilmesi için amaçlarla tutarlı bir içerik ve öğrenme yaşantılarının sağlanması olmazsa olmaz şartlar arasındadır. Oysa ki yeni sosyal bilgiler programında, öğretime ayrılan zaman, gerekli fiziksel imkan ve koşullardaki yetersizlikler, özel şartları olan öğrenciler için uygun öğrenme imkanlarının hazırlanması başta olmak üzere pek çok konudaki ciddi veya kısmi yetersizlikler, öğrencilerde kazanımlarla tutarlı davranış değişmelerini engileyebilecektir.

5.3. Sosyal Bilgiler Yeni Ders Programının Ölçme-Değerlendirme Boyutuna İlişkin Bulgular (The Findings about the New Lesson Programs' Assesment and Evaluation Dimension)

Tablo 4 incelendiğinde ölçme ve değerlendirme boyutuna ilişkin genel aritmetik ortalamanın 3,04 olduğu görülecektir. Bu durum yukarıda ifade edilen diğer boyutlarda olduğu gibi ölçme ve değerlendirme boyutunda da öğretmenlerin kısmi sorunlarla karşı karşıya olduklarını göstermektedir.

Tablo 4. Sosyal bilgiler yeni ders programının ölçme ve değerlendirme boyutuna ilişkin görüşler
(Table 4. The findings about the assesment and evaluation dimension of social sciences new lesson program)

Sn	Ölçme ve Değerlendirme	N	$\bar{X}$	SS
1	Programda ön görülen ölçme ve değerlendirme teknikleri (performans sınavları, projeler, tartışma, v.b gibi) kazanımları ölçmede etkilidir.	361	3,20	1,20
2	Öğretmenler, uygulamada kazanımlara yönelik çoklu değerlendirme tekniklerini (portfolyo, gösteri, sözlü sunum, tartışma, v.b gibi) uygulamaktadırlar.	361	3,10	1,13
3	Programda ön görülen ölçme ve değerlendirme teknikleri, öğrencilerin gelişim (bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor) düzeylerini dikkate almaktadır.	361	3,09	1,11
4	Yeni programdan ölçme ve değerlendirmeye ayrılan zaman yeterlidir.	361	2,60	1,31

5	Yeni programda ölçme değerlendirme bireysel farklılıkları dikkate almaktadır.	361	2,95	1,20
6	Değerlendirme ölçeklerinin kullanımı kolaydır.	361	2,83	1,36
7	Yeni program ölçme ve değerlendirmeyi öğretimi geliştirici bir araç olarak kullanmaktadır.	361	3,20	1,15
8	Yeni ölçme ve değerlendirme yöntemlerini biliyorum ve kullanıyorum.	361	3,38	1,07
9	Yeni programın ölçme ve değerlendirme bölümü açık ve anlaşılır.	361	3,08	1,22
10	Yeni program başarıyı geçerli ve güvenilir olarak ölçebilmektedir.	361	3,02	1,17
		361	3,04	0,21

Ölçme ve değerlendirme boyutunda var olan sorunları belirlemek amacıyla öğretmenlere yöneltilen toplam 10 maddeye ilişkin öğretmen görüşleri her bir madde açısından tek tek incelendiğinde hiçbir maddenin "çok az" veya daha altında bir kategoride yer almadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle ölçme ve değerlendirme konusunda öğretmenler ciddi problemlerle karşı karşıya kalmamaktadır. Ancak "çok az" kategorisinde yer almamakla birlikte "Yeni programdan ölçme ve değerlendirmeye ayrılan zaman yeterlidir ($\bar{X}=2,60$)" maddesinin kısmen kategorisinin alt sınırında olduğu görülmektedir. Diğer bir değişle programda yine zaman konusunda diğer maddelere göre daha fazla sorun yaşanmaktadır. Diğer taraftan ortalamanın 3.40 ve üzerinde olduğu bir madde de bulunmamaktadır. Yani hiçbir maddeyi öğretmenler iyi olarak değerlendirmemişleridir. Bütün maddelerde görüşlerin kısmen kategorisinde yer alması programın ölçme ve değerlendirme boyutunda da öğretmenlerin problemler yaşadıklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Ölçme ve değerlendirme, öğrencilerin ve öğretmenlerin başarılı ve başarısız yönlerini belirlemeleri açısından son derece önemlidir (MEB, 2004b). Ölçme ve değerlendirme sürecindeki yetersizlikler programın başarısı ve öğrencilerde gerçekleştirilen davranışın düzeyi konusunda verilecek kararların isabetsiz olmasına neden olabilecektir. Coşkun (2005)'un yaptığı araştırmada, yeni hazırlanan programların uygulanmasında görev yapan öğretmenlerin, program değerlendirme süreci konusunda yeterince bilgi alamadıkları sonucuna ulaşmıştır. Dolayısıyla pilot uygulamada değerlendirme süreci noktasındaki değişim tam olarak gerçekleştirilememiştir. Nitekim araştırmada ulaşılan sonuçlar da bunu doğrular niteliktedir. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında sınıfların kalabalık olması, değerlendirme teknikleri için öngörülen zamanın yetersiz olması ve öğretmenlerin değerlendirme teknikleri hakkında yeterli bilgi ve deneyime sahip olmamaları etkili olabilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND RECOMENDATIONS)

6.1. Sonuç (Result)

Araştırmada elde edilen bulgulara göre aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- İlköğretim 6. Sınıf Sosyal bilgiler programına ilişkin öğretmen görüşlerinin alınarak, uygulamada ortaya çıkan sorunlar ve beklentilerin belirlenmeye çalışıldığı bu araştırmada; araştırmacının ilk amacında kazanımlar konusunda 13 maddede ele alınan öğretmen görüşlerinin genel aritmetik ortalamasının "kısmen" kategorisinde yer aldığı ve öğretmenlerin bu boyutta kısmi sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Kazanımlar boyutundaki en önemli sorun kazanımların mevcut koşullarda

gerçekleştirilebilmesinin zorluğuna ilişkindir. Ayrıca kazanımların öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyine uygun olmaması ve kazanımların öğrencilerin fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını yeterince karşılamaması başlıca sorunlar olarak sıralanmıştır.

- Araştırmanın ikinci amacında yer alan, programın içeriği ve eğitim durumları boyutlarında 37 maddeye ilişkin öğretmen görüşlerinin genel aritmetik ortalamasının "kısmen" kategorisinde yer aldığı ve öğretmenlerin bu boyutta da pek çok konuda ciddi veya kısmi sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Yeni programda özel öğrenime ihtiyacı olan öğrencilerin öğretiminin dikkate alınmaması, öğretime ayrılan zamanın yeterli olmaması, fiziksel imkânlar ve koşulların yeni programın öğretimi için uygun olmaması en ciddi sorunlar olarak görülmüştür.
- Araştırmanın üçüncü ve son amacında yer alan, programın ölçme ve değerlendirme boyutunda karşılaşılan sorunları belirlemeye yönelik 10 maddede yer alan öğretmen görüşlerinin genel aritmetik ortalamasının "kısmen" kategorisinde yer aldığı belirlenmiştir. Programın diğer boyutlarında; öğretmenlerin "oldukça" kategorisinde belirttiği yani herhangi bir sorun görmediği maddeler yer almasına rağmen, öğretmenler ölçme ve değerlendirme boyutunda hiçbir maddeyi kısmen kategorisinin üzerinde bir aritmetik ortalama değerlendirmemişlerdir. Yani öğretmenler bu boyutta hiç olumlu bir görüş belirtmemişlerdir. Buna göre programın en problemlı boyutunun ölçme ve değerlendirme olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

6.2. Öneriler (Recommendations)

Bu araştırmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak Yeni uygulanan sosyal bilgiler programı ile ilgili şu öneriler sunulabilir:

- Araştırma sonucunda bütün boyutlarda, pek çok maddeye ilişkin öğretmen görüşlerinin kısmen kategorisinde yer alması, programın mevcut haliyle sorunlar yaşadığını göstermektedir. Bu nedenle programın tüm boyutlarının öğretmen görüşleri doğrultusunda yeniden gözden geçirilmesine ihtiyaç vardır.
- Programın etkili biçimde uygulanabilmesinde mevcut koşulların özellikle okulların ve sınıfların fiziki imkan ve koşulları engeller oluşturmaktadır. Bu nedenle öncelikle MEB düzeyinde, bu koşulların bir an önce iyileştirilmesine yönelik gerekli önlemler alınmalıdır.
- Programın öğretimi için belirlenen toplam ders saati yeterli olmamaktadır. Programda öngörülen içeriğin, çoklu zeka, aktif öğrenme vb gibi yeni öğretim yaklaşımları ile gerçekleştirilebilmesi için programa ayrılan toplam zamanın artırılması ihtiyacı vardır.
- Tüm dünyada öğrencilerin özel öğrenim ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik çabalar kaliteli okulların öncelikleri arasında yer almaktadır. Oysaki bu araştırmada öğretmenler özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin öğretime yeterince yer verilmediğini ifade etmişlerdir. Programda bu ihtiyacın kısa sürede karşılanabilmesine yönelik iyileştirmeler yapılmalıdır.
- Araştırma İl bazında yapılmıştır. Bu nedenle ülke genelindeki uygulamalar ve programın uygulanmasında karşılaşılan güçlüklerle ilgili daha kapsamlı ve ülke genelinde gerçekleştirilen araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu araştırmalarda farklı modeller

kullanılabilir, bütün ilgililerin (öğretmen, yönetici, öğrenci, aile...) görüşlerinden faydalanılabilir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Aykaç, N. ve Başar, E., (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Programının Değerlendirilmesi. Eğitimde Yansımalar: VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu, 14-16 Kasım, Erciyes Üniversitesi Sabancı Kültür Sitesi, Kayseri.
2. Başaran, Z., (2006). Demokratik Yaşamın Gelişmesinde Sosyal Bilgiler Dersinin Rolü ve Önemi. (Yüksek Lisans Tezi) Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
3. Coşkun, E., (2005). İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmen ve Öğrencilerinin Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programıyla ilgili Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 5 (2), 421-476.
4. Demirel, Ö., (1999). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme (2. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
5. Doll, R.C., (1992). Curriculum Improvement: Decision Making and Process. 8. Ed. Boston: Allyn and Bacon.
6. Erden, M., (1998a). Eğitimde Program Değerlendirme. 3. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
7. Erden, M., (1998b). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. İstanbul: Alkım Yayınları.
8. Erişen, Y., (1988). Program Geliştirme Modelleri Üzerine Bir İnceleme, Eğitim Yönetimi Dergisi, Yıl: 4, Sayı 13, Ankara.
9. Ertürk, S., (1998). Eğitimde Program Geliştirme (10.Baskı). Ankara: METEKSAN Yayınları.
10. Güçlü, M., (2002). İlköğretimde Kalabalık Sınıflar Sorunu ve Çözüm Önerileri. Eğitim Araştırmaları Dergisi, 9, 52-58.
11. Hesapçıoğlu, M., (1994). Öğretim İlke ve Yöntemleri: Eğitim Programları ve Öğretim (3. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
12. Karasar, N., (2002). Bilimsel Araştırma Yöntemi. 11. Baskı, 79. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
13. Kelly, A.V., (1989). The Curriculum: Theory and Practice. London: Paul Chapman Publishing.
14. Kısakürek, M.A., (1983). Eğitim Programlarının Hazırlanması ve Geliştirilmesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, (1).
15. Küçükahmet, L., (1993). Öğretmen Yetiştirme Programları ve Uygulamaları. Ankara: G.Ü. İletişim Fakültesi Matbaası.
16. MEB, (2004a). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.
17. MEB, (2004b). İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.
18. Taba, H., (1962). Curriculum Development: Theory and Practice. New York, Harcourt, Broce and World, Inc.
19. Tyler, W.R., (1993). Basic Principles of Curriculum and Instruction. USA: The University of Chicago Press.
20. Saylor, Alexander & Lewis. (1981). Curriculum Planning for Better Teaching and Learning. Canada.
21. Scheerrens, J., (1989). Effective Schooling. U.K: Dotesios Ltd.
22. Şişman, M., (2000). Öğretmenliğe Giriş. Ankara: Pegem Yayıncılık.
23. Server, S., (2005). 2004 Öğretim Programında Türkçe Öğretimi Anlayışı. Eğitimde Yansımalar: VIII Yeni ilköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu, 14-16 Kasım, Erciyes Ün. Sabancı Kültür, Sitesi, Kayseri.
24. Sönmez, V., (1999). Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı (8.Baskı). Ankara: Anı Yayınları.

25. Urevbu, A., (1991).Curriculum Studies. U.K: Longman Publishing.
26. Varış, F., (1996). Eğitimde Program Geliştirme (6. Baskı). Ankara: Alkım Yayınları.
27. Varış, F., (1997). Eğitimde Program Geliştirme "Teoriler ve Teknikler". 7. Baskı, Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.
28. Yaşar, Ş., (2005). Sosyal Bilgiler Programı ve Öğretimi. Eğitimde Yansımalar: VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu, 14-16 Kasım, Erciyes Üniversitesi Sabancı Kültür Sitesi, Kayseri.
29. Yılmaz, H. ve Sünbül, A.M., (2004). Öğretimde Planlama ve Değerlendirme. (2. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi